

ЗАЙМЕННІК

Асноўныя паняцці: займеннік, разрады займеннікаў паводле суаднесенасці з іншымі іменнымі часцінамі мовы (займеннікі-назоўнікі, займеннікі-прыметнікі, займеннікі-лічэбнікі), разрады займеннікаў паводле значэння, скланенне займеннікаў.

1. Згрупуйце займеннікі ў залежнасці ад суаднесенасці іх з іншымі часцінамі мовы. Вызначце характэрныя граматычныя прыметы кожнай групы займеннікаў.

...Над Жыцькавам ляцелі ў вырай журавы. Яны спакойна, не спяшаючыся, махалі ў воблаках крыллем, на якое, здавалася, як павучына, намотвалася прадкое хмаравінне, махалі, нібы развітваючыся з усім, што бачылі зверху, і неяк задумліва, нават крыху сумнавата, трубілі: яно і праўда, каму гэта лёгка, хоць і на нейкі час, развітвацца з радзімаю! За імі ўкрылілася ладная чародка нейкіх маленькіх птушчак, якія хапатліва, паспешліва, нібыта баючыся ўпасці на зямлю, трусілі крыльцамі, білі імі па пругкім паветры: так дзеці, якія не ўмеюць асабліва плаваць, спяшаюцца на глыбокім месцы і каламуцяць са страху рукамі і нагамі ваду – толькі пырскі ляцяць ва ўсе бакі. Але, нягледзячы на сваю хапатлівасць, якая, здавалася, замінала ім, птушчкі не адставалі ад журавоў. Яны і самі, зразумела, слухаючыся свайго інстынкту, знайшлі б тую нялёгкую дарогу ў вырай, але з журавамі надзейней – бач, як упэўнена і спакойна махаюць яны крыллем...

Я. Сіпакоў.

2. Спішыце тэкст. Падкрэсліце займеннікі, вызначце іх разрад па значэнні, склон і сінтаксічную ролю ў сказе.

I. У кожнага чалавека, які меў шчасце некалі нарадзіцца на нашай зялёнай – такой маленькай і такой неабдымнай – зямлі, абавязкова ёсць свой гожа, ласкавы і шчымліва-непаўторны край, які ў вялікім і шырокім паняцці Радзімы звычайна займае невялікае звыклае месца. Такі край – заўсёды твой цэлы свет. І як вырастае ён у тваёй душы, як шырыцца і запаланне цябе ўсяго высакароднай гордасцю, светлай радасцю ўжо нават адным толькі напамінкам пра сябе, выпадковаю згадкаю пра знаёмыя табе з дзяцінства мясціны.

Ёсць такі край і ў мяне.

Штосьці ад сапраўднай Поўначы мае, здаецца, мой край. Дзіва што – ён жа на самых паўночных схілах Беларусі. Таму тут і восенскае неба здаецца часам завельмі нізкае, і завяя – круцейшая, і нават вецер крыху бялейшы – і не ад холаду, а проста ад адной, відаць, думкі пра Поўнач.

Гэты край, гэта мая Поўнач – узгоркавая, азёрная, ільняная Віцебшчына, а ў ёй яшчэ больш блізкая, яшчэ больш свая – Аршаншчына.

Я. Сіпакоў.

II. Першымі ўрокамі паэзіі Якуба Коласа былі песні маці, разумнай і з добрым сэрцам беларускай сялянкі, мудрыя прыказкі і важкія прымаўкі негаваркога, немітуслівага бацькі, казкі і апавяданні вясялага выдумшчыка дзядзькі Антося. Ён быў не проста паклоннікам і ўдзячным шанавальнікам вуснай народнай творчасці, але і адным з лепшых знатакоў і шчырым рупліўцам у справе яе захавання, вывучэння і выкарыстання ў будаўніцтве новай, сацыялістычнай культуры: усё напісанае ім – ад першых да апошніх радкоў – тысячамі нябачных жылак глыбока караніцца ў народна-фальклорнай глебе, спажывуныя сокі якой няйначай пранізвалі кожную думку і вобраз, верш і слова, надаўшы асаблівы – глыбінна-вячысты, эпічны – характар самой душы.

Мова, якой ён навучыўся ад бацькоў і якой загаварыў спачатку з аднавяскоўцамі, а потым з усім народам, была той гаворкай жывой беларускай мовы, якая несла ў сабе найбольш характэрныя рысы апошняй і лягла ў аснову замацаванай граматыкай мовы літаратурнай. Таму і лягла, што вельмі ж ужо відавочнымі былі ў вершах і апавяданнях Коласа выдатныя вартасці мовы, якой ён пісаў. Таму і лічыцца ён, разам з Купалам, стваральнікам сучаснай беларускай літаратурнай мовы, што за ім, за яго словам, пайшло ўсё найбольш таленавітае ў тагачаснай, бурна акрыялай, новай беларускай літаратуры.

Н. Гілевіч.

3. Прачытайце сказы. Размяжуйце ўласна-асабовыя і асабова-ўказальныя займеннікі. Ахарактарызуйце гэтыя займеннікі паводле спецыфікі выражэння граматычных катэгорый роду, ліку і склону.

1. Жанчыны вёсак беларускіх, вам я кланяюся ўклонам самым нізкім – за кожную іскрынку хараства, што ззяе ў слове, ад калыскі блізкім (Гіл.). 2. Дзе рэчкай, дзе борам, дзе лугам ты вабіш сабою здаля, зямля між Дняпром і між Бугам, спрадвечная наша зямля (Бач.). 3. Як сівізна ад былога, ад перажытага, бялела ўсюды павуціна. Яна вісела ў паветры, абчэплівала павялы і пасохлы бульбоўнік, калы і жэрдкі вакол агародаў, пажоўклыя кусты (І.М.). 4. Май шумеў навальніцамі. Яны пачыналіся надвячоркам ужо другі тыдзень (Пташ.). 5. Сонца падымаецца над лесам. Яно слізгае па вершалінах дрэў і западае ў прагаліны (Скр.). 6. На пагорку стаіць і яшчэ дрэмле вятрак, але, здаецца, ён ужо сіліцца ўзмахнуць паднятымі крыламі (Скр.). 7. Не будзем шкадаваць мы – не пашкадуюць і нас (В.Б.). 8. Пад промнямі сонца маладая рунь і трава сталі алюмініева-белымі, толькі дзе-нідзе па іх праляглі ярка-зялёныя мокрыя сцежкі (Шам.). 9. Дождж ліў нядоўга. Але ўсё роўна пацяжэлі пасля яго дрэвы, пазвесілі свае мокрыя галіны (Я.С.). 10. Ноччу – пасля таго як яго [ласяняці] рану прыклалі падбелам, зноў напілі малаком і яно спала (Дал.). 11. Хто яго тут пакінуў, гэта рэха жывое? Можа статак ласіны, ідучы з вадапою? (Кір.). 12. Народ ужо патроху збіраўся, выходзіў з хат. “Званары” далучаліся да іх (У.Г.). 13. Быў ў палку між нас адзін праслаўлены танкіст (Гіл.). 14. Зямля! Схіляючыся нізка перад табой, мы йдзём далей. Ты – наша маці і калыска і наш адвечны

маўзалеі (Грах.). 15. Хай хітрая слава мяне абміне, жыццё не пакіне трывожыць і вабіць. А нехта ссылае ў старасць мяне, імкнецца мой гнеў да мяшчанства аслабіць (Панч.). 16. Да цябе, да знаёмых рабін, дабягу і скажу няголасна: “Я пачуў, я прыйшоў, бо любіў. Быць табе сярпом, а мне коласам” (Панч.).

4. Спішыце, устаўляючы прапушчаныя літары. Вызначце склон зваротнага займенніка *сябе*. Адкажыце, ці ўласцівы для гэтага займенніка граматычныя катэгорыі роду і ліку.

1. Аб шчасці летуценячы замнога, грымасам фальшу верачы парой, -- калі й ашуквае – дык с...бе самога, калі й смяецца – дык з бяды сваёй (Гіл.). 2. Уся гэта абстаноўка для Панаса незвычайная, і ён адчувае с...бе крыху не па с...бе сярод тлумнага зборышча дарослых людзей (К-с). 3. Паданне пра Машэку нясе ў с...бе і адну з народных версій пра заснаванне і назву горада Магілёва (Шым.). 4. Усім сябрам ты не дагодзіш, а толькі сам с...бе нашкодзіш (Прык.). 5. Людзі прыходзяць на зямлю, каб пакінуць добрую памяць аб с...бе (Андр.). 6. Не той моцны, хто стрымлівае коней, а той, хто стрымлівае с...бе (Прык.). 7. Хто толькі сам с...бе любіць, таго ніхто не любіць (Прык.). 8. Хмурынка звярнула на с...бе ўвагу, калі пачала ўвачавідкі шырыцца, расці і гусцець (Хадк.). 9. Прырода надзяліла чалавека цудоўным дарам – рашучасцю аддаваць с...бе высокай мэце, ставіць у імя яе на вагі сваё жыццё (У.К.). 10. Усё ў чалавеку, што робіць яго чалавекам: і памяць, і клопат надзённы, і мараў разбег. Таму і не проста яго зразумець, што ў с...бе сучаснасць ён лучыць з мінулым і будучым векам (Гіл.). 11. Добра ўпарта ўгледзецца ў спавітыя туманам і змрокам воды Дняпра, увабраць у с...бе іх таемнасць, сугучную маўчанню чорнага лесу (М.З.). 12. Не ведаю, як каму, а мне заўсёды здавалася, што гэта вельмі цяжка – увесь час адчуваць на с...бе пастаянную ўсіхнюю ўвагу... (Кудр.). 13. Буслы сёлета пакінулі с...бе толькі аднаго малога (Пташ.). 14. Чаканне радасці – само па с...бе ўжо радасць (Я.С.). 15. Калі ты патрэбен хоць аднаму чалавеку, можаш лічыць с...бе шчаслівым (Г.М.). 16. Нават цяпло дзявочай далоні было не вяршыняю шчасця, а – перашкодаю, цераз якую з сілаю, ломачы ў с...бе штосьці, трэба было пераступіць... (В.Г.).

5. Складзіце сказы з займеннікам *сябе* і прыназоўнікамі *над*, *перад*, *аб*, *ад*, *пры*, *у*, *за*, *каля*, *дзеля*. Вызначце склон займенніка.

6. Прачытайце сказы. Укажыце, якія з прыналежных займеннікаў выражаюць прыналежнасць прадмета 1-й ці 2-й асобе, а якія – кожнай з трох граматычных асоб ці толькі 3-й асобе.

1. А як прыгожы ў час вясны бярозак першыя ўборы, калі яны па касагорах у сонцы мараць свае сны! (К-с). 2. Прыпамінай часцей, мой друг, імёны тых, што ўсё зрабілі – вышэй усіх тваіх заслуг, што, як і ты, да слёз любілі маністы ўвосень на рабіне і ў росных смолках майскі луг... (Гіл.). 3. Тут вербы схіляюцца нізка, калі ім паклоніцца госць. Спявае на возеры

Мінскім мая і твая маладосць (Я.П.). 4. Стары бабёр ціха, не плюскануў, выйшаў з-пад вады недалёка ад свае хаты, доўга прыслухоўваўся, паволі падграбаючы да невялікага астраўка (Жук). 5. Нехта сказаў, што па абрысах наша краіна нагадвае дубовы ліст. На мой погляд, яна па абрысах хутчэй нагадвае зубра (Каратк.). 6. Здарылася так, што я пачаў па-сапраўднаму пазнаваць Беларусь толькі ў вашым узросце, дзеці (Каратк.). 7. Ідуць касцы, ідуць, як хмары, і льецца смех іх разудалы, як веснавыя перавалы (К-с). 8. Недалёка сонна крыкнула маленькая вадзяная курка, зашалпталася ў траве, ціха, як незадаволена, адазвалася на яе крык за трыснягом крыжанка (Жук). 9. Злева, досыць далёка, дагарала сузор’е горада, самы край гэтага сузор’я, бо цэнтр ягоны хаваўся за мысам, там, дзе бухта рабіла калена (Каратк.). 10. З печы Алесю і Толю добра смяцца, добра глядзець. На іхніх лавах, навокал стала, сядзяць мужчыны-суседзі (Б.). 11. На бруднай, затупанай падлозе непрытомна хрыпеў малады рабочы. Сіняя куртка была для палёгкі расхрыстана некім на яго рабрыстых грудзях (Б.). 12. Завіруха бушавала ўсю ноч і ўвесь дзень. Здавалася, не будзе канца яе лютай сіле, яе злоснаму завыванню (К-с). 13. Гандляры, імкнучыся перакрычаць адзін другога, узахлёб хваляць свой тавар (У.Г.). 14. Усё яшчэ добра відаць яму [весляру] родная Падвалока. Шэрыя стрэхі. Рэдкія дрэвы. Ліпа нібы цёмная хмара за іхнім гумном (Б.). 15. Зноў вас пабачыў, бярозы старыя, ваша ўтульнасць ізноў мяне крые. Вашы вяршыні кранаў я рукою, ў вашых шатрах я шукаў супакою (У.Д.). 16. На зямлі нашай светлай добра жыць і любіць. Аб чацвёртым, чацвёртым мы не можам забыць (Панч.). 17. Любіцьму волю вольную да скону, ды над каханнем узвышаў яе дарма: любімая, мне без твайго палону якая воля, як жыцця няма?! (Жук).

7. Спішыце сказы. Замест кропак устаўце займеннікі *сам* ці *самы* ў патрэбнай форме. Вызначце склон гэтых займеннікаў і пастаўце націск.

1. Усе тоны зямлі спляталіся так гарманічна-своеасабліва ў песні ляснога жаваранка, што яна даходзіла да ... глыбінь сэрца і калыхала ... тонкія струны душы (К-с). 2. На лавах, вакол стала, сядзяць мужчыны-суседзі. ... цікавы з іх – дзядзька Раман. Аднак ... яго называюць Ляман (Б). 3. Зараснікі поўніліся птушынымі галасамі. Найбольш стараліся салаўі – іншы з іх высвістваў, шчоўкаў, заліваўся трэлямі пры ... дарозе (Хадк.). 4. Маладая хвойка была ўся захоплена песняй. Ёй хацелася ўбачыць ... песняра (К-с). 5. Казка была складзена ... дзецьмі (Віт.). 6. Месцамі расціраліся прасторныя даліны рэчак, а ... рэчкі пакручастымі завітушкамі вельмі прыгожа вырысоўваліся ў сваіх высокіх беражках (К-с). 7. Увосень надта падабалася, як высока-высока плавалі буслы. ... Вышэй за воблакі! Тады хацелася лятаць ... (Гр.). 8. Над ... вадой цягнуўся прыгожы шлях сакаўной зеляніны (К-с). 9. І кузня, і ... мястэчка нейк выглядалі іначай, рабілі большае ўражанне (К-с). 10. Шчасце не прыйшло ... сабой (Р.Б.). 11. Цішыня ў хаце, не відаць і ... гаспадароў (Каратк.). 12. Пры ... беразе плавалі прыгожыя лебедзі (Нях.). 13. – Хто пры тэлефоне? Перадайце трубку ... дырэктару (Кр.). 14. На ... плошчы мітусіўся натоўп (Я.С.). 15. Калі ў чалавека няма любові, ... чалавеку цяжка і

з ім цяжка (Г.М.). 16. Лашчыць і цешыць чалавечую душу часіна згоды ў прыродзе, але найлепшая згода для чалавека – згода з ... сабою, са сваім сумленнем (Стр.). 17. Пасля, апоўначы, па рацэ прайшоў апошні параход, мерна працуючы пліцамі, над ... берагам ведучы вясёлы пункцір аконных агеньчыкаў (Б.).

Назавіце асаблівасці скланення займеннікаў *сам* і *самы*.

8. Вызначце сінтаксічную ролю адносных займеннікаў і зрабіце іх марфемны разбор. Адкажыце, чым адрозніваюцца пыталыныя і адносныя займеннікі.

1. Было нешта смутнае і жалобнае ў гэтай прастой і аднатоннай песні, што чапала душу ціхім смуткам (К-с). 2. Ад зялёнага, мяккага яшчэ сіўца, які адскочыў ад зямлі і ўткаў аксамітам выпалены лог, патыхае густой вільгаццю (Пташ.). 3. Маці не ведала, хто яна (Б.). 4. Маленькая хвойка не ведала, на што пазіраць, каго слухаць, чым цешыцца, а ёй хацелася паслухаць і аб чым шумеў лес, і што гаварыла між сабою трава, і чаго так радасна трашчалі на ўсе лады палявыя конікі (К-с). 5. Веліч подзвігу вымяраецца, вядома, небяспекаю, якую пераадольвае чалавек (У.К.). 6. Не завіце безыменнымі загінуўшых за волю, над чым курганам помніка няма (М.Т.). 7. Таго ніколі не пакіне юнацкі, вечна весні ўздым, хто аддае, як дар краіне, жыццё да рэшты – маладым! (Гіл.). 8. А скрынку тую, як выявілася потым, аб чым і дакумент быў завераны і схаваны ў ларніка, зрабіў магілёўскі залатар Мацюшка (Каратк.). 9. Хто ж такі Мартын Рыль, чый арышт узрушыў новага войта? (К-с). 10. Базыль здагадаўся, чаму на сэрцы ў яго такі неспакой, чаму яму так маркотна (Сач.). 11. Цякла тут з лесу невялічка травой заросшая крынічка, абодва берагі каторай лазняк, ракітнік абступалі (К-с). 12. Тут [на вазах] было ўсё, што толькі хочаш: збожжа, бульба, сала, мяса, садавіна, гародніна, грыбы, парасяты... (У.Г.). 13. Пачаўся дождж, ціхі, спорны, якія часта бываюць пад восень (З.П.). 14. Каб падняўся над пушчаю ў такія хвіліны – жахнуўся б: не лес пад табою – мора, на якім разгуляўся страшэнны шторм (Парх.). 15. Радасцю напаўнялі сэрца і суседняя ялінка, якая высокая ўзнесла свой вастраверхі ствол, і маленькая шэрая птушачка, што з лёгкім посвістам прамільгнула над галавой... (Хадк.). 16. Здаецца, прыйшоў ляснік Максім Заруба, у чым абходзе ён [Андрэй] высек дубок (К-с).

9. Вызначце разрад выдзеленых займеннікаў і іх значэнне ў сказе.

1. Нельга ж **увесь** час жыць без спагады (В.Б.). 2. Ад капытоў па нагах аленя паўзла **тая самая** белая хмара, **што** падымалася па дрэвах (Карам.). 3. Праз **колькі** часу лес расступіўся, і тады зноў адкрыўся прастор (Хадк.). 4. Мець шчаслівае дзяцінства – **гэта тое самае**, што мець запасны сонечны аэрадром, куды можна ў думках апусціцца, каб адпачыць душой і целам (Дук.). 5. Школьныя гады ... Там, у далёкім горадзе, сярод чужых людзей, яны прыгадваліся мне, асабліва ў першыя месяцы, як **нешта самае** светлае, **самае** шчаслівае (З.П.). 6. Адзін мароз адно ўладае, на **ўсё** ён рукі накладае, **ўсё** гне халоднаю нагою (К-с). 7. Запомніць **кожнаму** не шкодзіць: герой не

той, хто дагары нагамі ходзіць (Корб.). 8. Над белым светам сумавала танга. І зноў і зноў у песеньцы старой мне чуўся сум апошняга расстання – ды не **чыйгосьці**, а майго з табой (Гіл.). 9. Вясновы вечар. На нагах маіх за доўгі дзень, як зоры, цыпкі выспелі. Апанаваная **якімісь** мыслямі, на ўсходках ганка мама гоіць іх (Гіл.). 10. За цэнтрам свету – за вогнішчам – чуваць навокал **іншыя** гукі жыцця (Б.). 11. –Дажджу **каторы** час няма... І што гэта, хлопча, будзе? (Б.). 12. Восень зроду **такой** не была: залатая, пахучая, цёплая, у засеці пудамі прыйшла, узялася стагамі на поплаве (Гіл.). 13. Яму **гэтулькі** гадоў, што і нашаму Міхасю (Як.). 14. Чалавек узышоў на гнілы ганак, усходы **якога** ляжалі на падстаўленых камянях (К.Ч.). 15. Тут шныраюць тхары, гарнастаі, крадуцца лісы, тут поўна **ўсялякага** дробнага звера (Сам.).

10. Спішыце сказы, устаўляючы прапушчаныя літары і раскрываючы дужкі. Падкрэсліце адмоўныя займеннікі адной лініяй, а няпэўныя – дзвюма, вызначце склон, растлумачце іх утварэнне і правапіс.

1. Бура выкаціла з-пад страхі неакованае драўлянае кола, н...(йкім) чынам паставіла яго на вобад і пакаціла ў поле (К-с). 2. Алень замёр, прыслухаўся і, перакананы, што яго н...(хто) не бачыць, прыняўся старанна пілаваць рогам белы ствол (Карам.). 3. Пятрусь н...(кому) не скардзіўся, н...(на) кога не наракаў і н...(з) кім не хацелася яму гаварыць (Кр.). 4. Былі больш ці менш трапныя спробы гістарычнага рамана і да Караткевіча, але н...(хто) не зрабіў у гэтых адносінах так многа, як ён, н...(для) кога гістарычны жанр не быў настолькі арганічны, як для яго (Кіс.). 5. Хто(сьці) з помстаю ідзе да дрэў і сячэ без літасці на дровы (А.П.). 6. – Дык я зараз згатую што(небудзь)... Ты ж зусім не еў у дарозе (Лыньк.). 7. І не было н...(чога) ярчэй за сонца на родным небе, і не было н...(чога) смачней матчынага хлеба (Панч.). 8. За маладым ельнікам пачуў я раптам шэпт – нібы н...(хта) шаптаў каму(сьці) (Р.І.). 9. Малюнкі бацькоўскай зямлі! Н...(чым) вас з памяці не сцерці (Гл.). 10. Ляўчук адчуў, што карнікі выдыхліся і для роты, мабыць, настаў які (ніякі) перадых (В.Б.). 11. Мы былі ўпэўнены, што праз лес нас непрыкметна правядзе н...(хто) іншы, як Пятро (Ш.). 12. Туравец усім выглядам паказваў, што задача гэтая не абы(якая) (І.М.). 13. Зырка бачыць, чуйна чуць не пашкодзіць (а) н...(кому) (Р.Б.). 14. Давядзецца вяртацца н... (з) чым, апраўдвацца перад камандзірам, а той болей за ўсё не любіў апраўданняў (В.Б.). 15. Бачу родныя ўзвышшы стройных волатаў-лясоў. Там узоры н...(хта) вышыў беларускіх паясоў (Хвед.).

11. Складзіце сказы, ужываючы ў розных склонавых формах наступныя займеннікі: *абы-што, хто-небудзь, сёй-той, чыйсьці, нехта, нечы.*

12. Вусна праскланяйце займеннікі *чый-небудзь, той, некаторы.* Адзначце асаблівасці іх скланення і націску.

13. Запішыце словазлучэнні, выкарыстоўваючы ў іх запісанія ніжэй формы займеннікаў. Вызначце разрад займеннікаў па значэнні, іх склон, пастаўце націскі. Укажыце асаблівасці скланення гэтых займеннікаў.

Самімі, з чымсьці, ні з кім, нікім, некім, сам, самога, з сабою, чый-небудзь.

14. Вызначце, у ролі якіх часцін мовы выступаюць у сказах выдзеленыя займеннікі:

У гісторыі бадай што кожнага народа ёсць такія асобы, што жыццём сваім, творчаю працаю і грамадскаю дзейнасцю нібы апярэджваюць час, у які яны жылі (У. Я.). 2. Гэты горад чакае **кожнага**, хто захоча з ім пазнаёміцца (Ляўк.). 3. Куды ні глянь – над дахам строй антэн, ва ўсіх кватэрах – свецяцца экраны... Сядзі **сабе** ў цяпле, між родных сцен, як вязень, сам сабою пакараны (Гіл.). 4. Я не ведаю яшчэ, што такое вайна. А ўжо ў маленстве ў хмарах бачыў бойкі **нашых** з ворагам (Гр.). 5. **Чаму** ён [Галас] не згадзіўся ісці са мною праз лес? (К-с). 6. Думаў -- толькі кроў і вайна, толькі жорсткія словы і думы. Адгукнулася раптам **яна**, нібы рэха далёкае, сумам (Панч.). 7. А вада **ўсё** прыбывала і прыбывала (Каратк.). 8. Найсмачнейшыя цяпер брусніцы – як вінныя яблыкі, не раўня ім маліны... А ля пнёў іх – як **хто** ўзяў ды рассыпаў з кошыка (Пташ.). 9. Толькі ў ціхія ночы пад раніцу, калі ападала раса і туман засцілаў **усё** на свеце, рабілася свежа і сыра (Пташ.). 10. **Усякія** прагнозы не супакойвалі, а раздражнялі хлопцаў (Я. М.). 11. Часамі днём позняга лета пачынае хмурнець дзень, і **гэта** не збіраецца на дождж, а незаўважна падплылі павевы восені (К. Ч.). 12. Мастацтва – не проста адлюстраванне рэчаіснасці ў вобразах. Мастацтва – **гэта** яшчэ і асэнсаванне праз вобразы той **самай** рэчаіснасці... (З. П.). 13. Мая Бабруйшчына зялёная, здаешся **іншым** ты малой з тваёй Бярэзінай хвалёнаю і непрыкметнаю Алой (Аўр.).

15. Прачытайце тэкст. Зрабіце марфалагічны разбор займеннікаў па наступнай схеме: 1) пачатковая форма (назоўны склон адзіночнага ліку); 2) разрад па значэнні; 3) разрад па суаднесенасці займенніка з іншымі часцінамі мовы; 4) для займеннікаў-назоўнікаў – склон (для асабовых склон, асоба); для займеннікаў-прыметнікаў – род, лік, склон; 5) сінтаксічная роля ў сказе.

Зноў вас пабачыў...

Зноў вас пабачыў, бярозы старыя,
Ваша ўтульнасць ізноў мяне крые.

Ціха гамоніць і вецце, і лісце,
Як гаманіла калісьці, калісьці...

Вашы вяршыні кранаў я рукою,
Ў вашых шатрах я шукаў супакою.

Нас над зямлёй вы ўзнасілі высока,
Нас напрудвесні паілі вы сокам,

Каб шанавалі ад шчырага сэрца
Тую зямлю, ад якой ён бярэцца.

Гэту пашану ніколі не траціў,
А ўзмацняў яе шчыраю працай.

Зноў вас пабачыў, бярозы старыя,
Ваша ўтульнасць ізноў мяне крые...

У. Дубоўка.

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ